

□ **Həmsöhbətimiz sənətsünaslıq üzrə elmlər doktoru, professor, Əməkdar mədəniyyət işçisi, “Şöhrət” ordenli Röya xanım Tağıyevadır.**

– **Röya xanım, uzun illərdir Xalça Muzeyində çalışmışınız, bu nadir incəsənət məbədinin yaranması tarixi barədə nə deyə bilərsiniz?**

– Əvvəlcə onu deyim ki, bu gün – iyunun 1-də Azərbaycan Xalça Muzeyinin 50 yaşı tamam olur. Mən çox xoşbəxtəm ki, indi muzey yeni, gözəl məkanda, xalçalarımız isə artıq “öz evindədir”, muzeyin ekspozisiyası müasirdir və bu gün də onun fəaliyyəti uğurla davam edir.

Azərbaycan Xalça Muzeyi 1967-ci ildə yaradılmışdır və elə həmin ildən də mən muzeydə çalışmağa başlamışam. Mən 50 ilədək bu müəssisədə işləmişəm, onun 34 ilini, 1982-ci ildən 2016-cı ilədək, muzeyin direktoru vəzifəsində çalışmışam. Əvvəllər Xalça Muzeyi İçərişəhərdəki Cümə məscidində, müstəqillik illərindən başlayaraq isə Muzey Mərkəzində fəaliyyət göstərmişdir.

Milli mədəniyyətimizin ayrılmaz hissəsi olan xalça sənəti Azərbaycan xalqının əsrlər boyu yaratdığı, qoruyub saxladığı, nəsilərdən-nəsilərə sevə-sevə ərməğan etdiyi məxsusi sənət növüdür. Eyni zamanda, xalça ümumbəşəri mədəniyyəti zənginləşdirmiş, dünya dəyərləri sırasına daxil olmuşdur.

1967-ci ildə yaradılmış Azərbaycan Xalçası və Xalq Təbiiqi Sənəti Dövlət Muzeyi ulu öndər Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişində tam həcmdə fəaliyyət göstərə bilmirdi. Muzeyin təşəkkül və inkişafında Heydər Əliyevin qeyri-məhdud maliyyə yardımını nəzərdə tutan fərmanın mühüm rolu oldu. Muzeyə lazımı yardımın göstərilməsi haqqında bu fərmanı

yin əməkdaşları və qonaqlar üçün ən əlamətdar hadisə açılışda ulu öndərimiz Heydər Əliyevin iştirak etməsi oldu.

Həmin tədbirdə çıxış edən ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycan xalçasının dəqiq təsnifatını vermiş, xalçaların bu və ya digər məktəbə aid olmasından, süjetli xalçaların tarixindən danışmış, qədimi xalçaların ornamentini, koloritini, kom-

nünunələrinin axtarılması, yığılması və alınması üçün uzun illər sərf olunur. İncəsənətə daim dəyər verən Heydər Əliyevin sayəsində isə həmin zəngin kolleksiya çox qısa vaxt ərzində toplanmışdı. Buna görə əminliklə demək olar ki, Azərbaycan Xalçası və Xalq Təbiiqi Sənəti Dövlət Muzeyinin təşəkkülündə Heydər Əliyevin xidməti əvəzolunmazdır.

sənətsəvən Əziz Bala oğlu Əliyev olmuşdu. O, muzeyə 1982-ci ilədək uğurla rəhbərlik etmişdir.

Mən də ilk gündən burada çalışaraq, muzeyin təşkilinin, kolleksiyasının toplanmasının şahidi olmuşam. İlk eksponatların toplanması, sistemləşdirilməsi, ilk ekspozisiyanın qurulması, ilk alıcı komissiyasının təşkili və kadrların hazırlanması yaxşı yadımdadır.

Yarıməsrlilik şərəfli yol

Azərbaycan Xalça Muzeyinin 50 yaşı tamam olur

pozisiyasını müasir nümunələrlə müqayisə etmişdi. Dinləyicilər yalnız onun xalçaları peşəkar xalçaçılardan da yaxşı bildiyinin deyil, həm də xalçaçılıq sənətinə, onun qədim tarixinə böyük hörmət bəslədiyinin şahidi oldular.

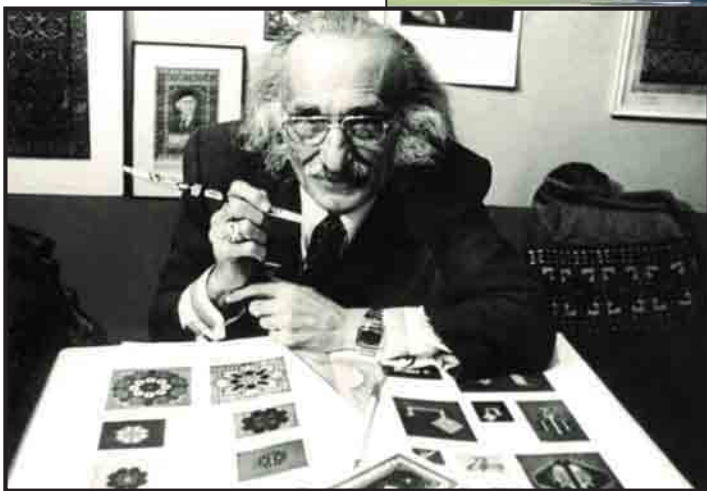
Açılış zamanı muzeyin XVIII-XX əsrlərə aid 200-ə qədər xalça nümunələri olan 4 zalı var idi. Bu, zəngin toplusların yalnız bir hissəsi idi. Ziyarətçilər Azərbaycanın məşhur xalçaçılıq məktəblərinə məxsus xovsuz xalçalar - sumax, zili, şəddə, palaz, kilim və süjetli, ornamental xalçaları ilə tanış

– **Siz, muzeyin işində ilk günlərdən onun yaradılması, formalaşması və müasir dövrdə yeni həyat, yeni nəfəs almasında iştirak etmişiniz. Muzeyin ilk addımları haqqında nə deyərdiniz?**

– Muzeyin yaranmasından danışarkən, ilk növbədə, Azərbaycanın mədəniyyət və incəsənət xadimi, görkəmli rəssam və xalçaçılıq sənəti sahəsində elmi tədqiqatların əsasını qoyan Lətif Kərimovun xidmətlərini xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Çünki, hər bir böyük işin arxasında, böyük şəxsiyyət, onun əməyi

Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, alınan ilk xalçamız Qarabağ xalçası olmuşdur...

Muzey yaradıldığı gündən beynəlxalq səviyyəli elmi mərkəz kimi fəaliyyət göstərirdi. 1983-cü ildə Bakıda Şərq Xalça Sənəti üzrə I və 1988-ci ildə II Beynəlxalq simpoziumların keçirilməsində də Lətif Kərimovun rolu əvəzsiz idi. Ənənəvi olaraq 2003-cü ildə Bakıda III Simpozium və 2007-ci ildə Lətif Kərimovun 100 illik yubileyinə həsr olunmuş Azərbaycan Xalça Sənəti üzrə IV Beynəlxalq Simpozium isə Parisdə

– **Bəs muzeyin açılışı nə vaxt olmuşdu?**

– 1972-ci il sentyabrın 27-də muzeyin təntənəli açılış mərasimi keçirildi. Mərasimdə çıxış edənlər muzeyin açılışının respublikada xalq yaradıcılığına göstərilən böyük qayğının təzahürü olduğunu, bu sənət xəzinəsinin Azərbaycanın zəngin xalq yaradıcılığının sonrakı inkişafına kömək edəcəyinə əminliklərini ifadə etdilər. Muzey-

oldular. Zallarda qədim zamanlardan bəri Azərbaycanda hər bir ailənin məişətində geniş istifadə olunan xalça məmulatları, məfrəş, heybə, eləcə də müxtəlif çeşidli qızıl, gümüş bəzək əşyaları, gümüş üzərində qara mina, güləbətin, ağac, metal, mis üzərində oyma, mis qab nümunələri nümayiş etdirilirdi.

Adətən bu cür sənət

durur. Cəsarətlə deyə bilərəm ki, Azərbaycan Xalça Muzeyinin yaranması məhz Lətif Kərimovun zəhməti nəticəsində mümkün olmuşdu.

Bela bir muzeyin yaradılması hələ 40-cı illərdən Lətif müəllimin böyük arzusu olmuşdu. Onu da qeyd edim ki, dünyada ilk Xalça Muzeyi məhz Azərbaycanda yaradılmışdı. Bu arzunun gerçəkləşməsi üçün o, çox çalışmış, çox iş görmüşdür. Elə ona görə də muzeyin yaranmasının təşəbbüsçüsü və yaradıcısı olan Lətif Kərimov ömrünün sonuna qədər Azərbaycan Dövlət Xalça və Təbiiqi Sənət Muzeyinin hamisi, elmi məsləhətçisi olmuşdur.

Ondan sonra xalça muzeyləri İranda, Türkmənistanda, Türkiyədə də yaradıldı. Muzeyin ilk direktoru, bacarıqlı təşkilatçı,

UNESCO-nun iqamətgahında keçirilmişdir.

“Azərbaycan xalça sənətinin qorunması və inkişaf etdirilməsi haqqında” 7 dekabr 2004-cü il tarixli qanun və həmin qanunun təbiiqi haqqında ölkə Prezidentinin fərmanına uyğun olaraq, xarici ölkələrdə saxlanılan Azərbaycan xalçalarının vətəna qaytarılması ilə əlaqədar apardığı mühüm işlərin nəticəsində 2013-cü ildə ABŞ-ın Şərq Xalçası və Tekstili üzrə Çikaqo Cəmiyyətinin üzvü mərhum Qrover Şiltsin kolleksiyasından iki qədim Azərbaycan xalçası onun həyat yoldaşı Beverli Şilt tərəfindən muzeyə hədiyyə edilib. XVII əsrə aid “Əjdahalı” (Qarabağ xalçası) və XIX əsrə aid “Salyan xiləsi” (Şirvan xalçası) xalçalarının Azərbaycana təqdim olunması bu kompozisi-

yali xalçanın və həmçinin onun çəsnisi əsasında toxunmuş digər xalçaların Azərbaycan xalçası kimi təsdiqini tapmasında mühüm rol oynamışdır. Bu hadisə Azərbaycan xalça sənəti tarixinin mühüm səhifələrindən birinin bərpə edilməsinə səbəb olmuşdur. Onu da qeyd etmək vacibdir ki, Azərbaycan rəsmi olaraq ilk muzeydir ki, məhz XVII əsrə aid xalça əldə etmişdir. Bu hadisə beynəlxalq aləmdə həqiqətən də xüsusi rezonans doğurmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən 2007-ci il martın 6-da Azərbaycan Xalça Muzeyinin yeni binasının tikilməsi barədə sərəncam imzalanmış, 2014-cü ildə isə muzeyin yeni binasının möhtəşəm açılışı keçirilmişdir. Azərbaycan Xalça Muzeyinin yeni binasının tikilməsi fəaliyyətimizə yeni həyat, yeni nəfəs verib. Biz çalışdıq ki, yeni ekspozisiya da müasir memarlıq quruluşuna uyğun gəlsin, müasir və çoxfunksiyalı olsun. Orada ayrıca bərpa laboratoriyası, kitabxana, insanlar üçün istirahət yerləri və s. mövcuddur. Hazırda muzey Azərbaycanın bir neçə min xalça və xalça məmulatından ibarət böyük kolleksiyaya malikdir.

Prezident İlham Əliyevin sərəncamı ilə 2017-ci ilin oktyabr ayında Bakıda Azərbaycan xalçasına həsr olunmuş V Beynəlxalq Simpoziumun keçirilməsi yeni məkanda nəzərdə tutulur.

– **Bildiyimiz kimi, Azərbaycan Xalça Muzeyində Şuşa filialı da fəaliyyət göstərir. Bu barədə məlumat verə bilərsinizmi?**

– Sözsüz ki, Qarabağ xalçaları, Şuşanın işğalı günündən xüsusi təcavüzə məruz qalıb. İşğalçılar tərəfindən mənimləmək istədikləri Azərbaycan xalçaları, çeşnilərin qorunması, təbliği və tədqiqi sahəsində muzey və onun əməkdaşları fədakarlıq

göstərmişlər.

1987-ci ildə Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin əmri ilə Şuşa şəhərində açılmış Azərbaycan Xalçası və Xalq Təbiiqi Sənəti Dövlət Muzeyinin “Şuşa muzeyi” filialı 1992-ci ildə dayandırılmışdır. İşğal ərəfəsində yuxarı təşkilatdan göstəriş gözləmədən, rəsmi icazəsiz, məsuliyyəti öz üzərimizə götürərək, filialda olan ekspozitlərin təxliyə olunması təşkil edilmişdir və bunun nəticəsində Şuşa filialında saxlanılan ekspozitlər - 80 ədəd xovlu xalça, 35 ədəd xovsuz xalça və xalça məmulatları, 39 ədəd zərgərlik nümunələri, 29 ədəd parça və tikmə Bakıya gətirilmişdir. Ekspozitləri Bakıya gətirən muzey işçiləri, sözün əsl mənasında, cəsarət göstərmişlər. Bu gün xilas edilmiş Şuşa filialı muzeyi Azərbaycan Xalça Muzeyində öz fəaliyyətini davam etdirir.

– **Ümumiyyətlə, Azərbaycan xalça sənətinə bu gün xarici ölkələrdə münasibət necədir?**

– Demək lazımdır ki, dünyanın bir sıra məşhur muzeylərində nümayiş etdirilən Azərbaycan xalçaları, təəssüf ki, “İran xalçası”, “Qafqaz xalçası” adları ilə təqdim olunur. Muzey beynəlxalq miqyasda nüfuzlu elmi-tədqiqat mərkəzi kimi tanındığı üçün elmi araşdırmalar və əsaslandırılmış sübutlarla xarici ölkələrdə olan muzeylərdəki Azərbaycan xalçalarına dəqiq, düzgün atribusiyalar verilməsinə, sərgilərin təşkili və kataloqların çap edilməsinə nail olmuşdur.

Bela ki, 2007-ci ilin may ayında Boqdan və Varvara Xanenko adına İncəsənət Muzeyinin Şərqşünaslıq şöbəsinin aparıcı elmi işçisi, Ukraynanın İslam incəsənəti kolleksiyasının kuratoru, fəlsəfə elmləri namizədi Anna Rudak həmin kolleksi-

yada mühafizə olunan XVIII-XX əsrin əvvəlinə aid 10 ədəd Azərbaycan xalçasının atribusiyasının verilməsi ilə bağlı muzeyə müraciət etmiş və nəticədə təqdim olunan fotosəkillər əsasında həmin xalçaların atribusiyası, dəqiq tarixi və işlənmə texnikası müəyyənləşdirilmişdir. Bu məlumatlar əsasında Boqdan və Varvara Xanenko adına İncəsənət Muzeyi “Azərbaycan – Odlar və Xalçalar yurdu” adlı sərgi üçün “Azərbaycan kilimləri” adlı kataloq dərc olunmuşdur.

2009-cu ildə muzey tərəfindən İsviçrədə keçiriləcək sərgidə nümayiş üçün Almaniyada şəxsi qalereyada saxlanılan 36 ədəd Azərbaycan xalçası və xalça məmulatlarının elmi atribusiyası verilmişdir.

Muzeyə əşyaların dəqiq atribusiyası ilə bağlı müxtəlif ölkələrdə yaşayan şəxsi kolleksionerlər tərəfindən də müraciətlər olunub. Belə ki, tanınmış Amerika alimi Raul Çebul muzey ilə daim əlaqə saxlayır və dəfələrlə keçə məmulatları, tekstil və cecimlərin elmi xarakteristikası ilə bağlı müraciət etmiş və ona lazımı məlumatlar verilmişdir.

Azərbaycan xalça sənəti də bu gün öz inkişafının yeni mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Xalqımız öz ənənələrini və mədəniyyətini misilsiz xəzinə kimi əziz tutmuş və qayğı ilə qoruyub saxlamışdır.

Dünya sivilizasiyasının mənəvi-mədəni sərvətlərinə sanballı töhfə vermiş Azərbaycan xalçaçılıq sənəti Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın səyi nəticəsində 2010-cu ildə UNESCO-nun Bəşəriyyətin Qeyri-Maddi Mədəni İrsinin Repräsentativ Siyahısına daxil edilmişdir.

Müəhibəni qələmə aldı: M.MÜKƏRRƏMOĞLU, “Xalq qəzeti”